

Тавсифи Лоиҳаи

“Таъмини устувориي ӯавзаи дарёи Панъ ба тағйирёбии иқлим”

Лоиҳа ҳадаф дорад, ки муковиматро дар қибали осебпазирӣ ва тағйироти иқлими маҳаллаҳои ҳавзаи дарёи Панҷ боло бардорад. Таъсири лоиҳа аз беҳбудии воситаҳои зиндагии маҳаллаҳои ҳавзаи дарёи Панҷ, ки дар қибали дигаргун ва тағйирбии иқлим осебпазиранд, иборат аст.

Натиҷаи лоиҳа аз паст шудани таъсири манфии дигаргуншавӣ ва тағйирёбии иқлим дар 59 деҳаи 19 ҷамоати ҳавзаи дарёи Панҷ иборат хоҳад буд. Лоиҳа аз 4 зернатиҷа иборат аст:

Зернатиҷаи 1 иншооти ҳифозат аз обхезии ба иқлим мутобиқ дар 10 ҷамоат.

Он (i) зербинои муҳофизат аз обзехиву ярҷро дар 10 мавзеъ таҷдид ва ба иқлим мутобиқ месозад, ки ин фаъолиятҳо, аз ҷумла мустаҳкамкунии соҳилҳои дарё, азнавсозии садҳо (дамбаҳо), барқарорсозии ҷараёни дарё, террасакунонӣ ва шинонидани ниҳолҳо ва ниғаҳдории хокро дар бар мегиранд;

(ii) бар роҳ гузоштани корҳои истифодабарӣ ва ниғаҳдорӣ, таҳия намудани роҳнамои истифодабарӣ ва ниғаҳдорӣ ва омӯзиш додани шӯъбаҳои маҳаллии муассисаҳои масъул;

(iii) таъсис додани системаи огоҳии пешакӣ бо истифода аз технологияҳои муосир;

(iv) таъсис додани кумитаҳои идоракунии ҳавфу хатарот;

(v) баргузор намудани тренингҳо ва паҳн намудани иттилоот оид ба таъсири тағйирёбии иқлим ва ҷораҳои мутобиқгардонӣ барои кормандони ҳукумати маҳаллӣ ва ниҳодҳои маҳаллӣ, ба монанди гурӯҳҳои кӯмак ба ҳамдигар, кумитаҳои маҳаллаҳо ва кумитаҳои занон.

Зернатиҷаи 2 системаи обёрии ба иқлим мутобиқро дар 8 ҷамоат дар бар мегирад.

Дар доираи он,

(i) каналҳои обёрӣ ва иншоотҳои шабака барқарор ва ба иқлим мутобиқ сохта мешаванд, аз ҷумла бозсозӣ ва тозакунии захбурҳову каналҳои обтаъминкунанда ва барқарорсозии истгоҳҳои обкашӣ;

(ii) пилотисозии схемаи обёрикунӣ;

(iii) тақвият додани ассотсиатсияҳои истифодабарандагони об;

(iv) пешниҳоди маслиҳат ва паҳн намудани маълумот доир ба идоракунии захираҳои об ва таҷрибаҳои кишоварзии ба иқлим мутобиқ барои деҳқонон, кормандони ҳукумати маҳаллӣ, гурӯҳҳои занон ва дигар ҷонибҳои дахлдор

Интизори аз татбиқи лоиња

Лоиҳа ҳадди аққал 231 га замини қорамро аз селобҳои солона ва 1,490 га замини қорамро аз обхезӣ то соли 2019 муҳофизат менамояд.

Тренинг оид ба идоракунии хатароти офатҳои табиӣ ба маҳаллаҳо пешниҳод хоҳад шуд. Гурӯҳҳои идоракунии хатароти офатҳои табиӣ таъсис ва системаҳои огоҳии пешакӣ барои кӯмак намудан ба маҳаллаҳо ҷиҳати нишон додани воқуниш ба обхезӣ таҳия хоҳанд гашт;

- Таъмини оби обёрӣ ба 1,450 га замини кишоварзӣ. Ассотсиатсияҳои истифодабарандагони об таъсис дода шуда барои расонидани маслиҳатҳои кишоварзӣ омӯзиш дода мешаванд. Занон ҳадди аққал 20% аъзои Ассотсиатсияҳои истифодабарандагони обро намояндагӣ хоҳанд кард.

Ба деҳқонон, кормандони мақамоти ҳукумати маҳаллӣ, гурӯҳҳои занон ва дигар ҷонибҳои дахлдор омӯзиш оид ба зироатпарварию ба иқлим мутобиқ баргузор хоҳад шуд.

Схемаи обёрии қатрагӣ мавриди таҷриба қарор хоҳад гирифт;

Асосноккунии лоиња

Тоҷикистон яке аз кишварҳои Осиёи марказист, ки дар қибולי таъсироти манфии тағйири иқлим аз ҳама беш осебпазир аст. Он зуд-зуд бо ҳодисаҳои экстремалии иқлим рӯ ба рӯ мешавад, ба монанди боришоти зиёд дар фасли баҳор, баландшавии об аз ҳисоби обшавии зиёди барфи чамъшуда, хушксолиҳо ва раҳна шудани кӯлҳои аз оби пиряхҳо ба вучудодада. Ин ҳодисаҳо ба фаромадани ярҷ, селу обхезӣ, кам шудани об, фаромадани тарма, лағжиши замин ва сангрезихо натиҷа мешаванд. Чунин ҳодисаҳо ба таври мунтазам талафоти ҷонӣ ва хароб шудани заминҳо, зироат ва зерсохторҳо ба бор меоранд. Бо аҳолии тақрибан 1.27 миллион нафар, ҳавзаи дарёи Панҷ (114,500 км²) дар байни панҷ ҳавзаи асосии Тоҷикистон, ҳавзаи калонтарин аст (Панҷ, Вахш, Қофарниҳон, Зарафшон ва Сирдарё). Фарқияти баландии ин ҳавза калон буда аз 300-350 метр дар ҳамвориҳои нимхушки ҷануби Хатлон то беш аз 7,000 метрро дар кӯҳҳои Помиру Ҳиндукуш ташкил мекунад. Ин

минтақа ҳамчунин «сабади нони» Тоҷикистон буда, қисмати калони заминҳои кишоварзии кишварро дар бар мегирад. Маҳаллаҳои дар ҳавзаи дарёи Панҷ воқеъбуда аллақай бо ҳодисаҳои экстремали иқлим рӯ ба рӯ шуда истодаанд. Дар ВМКБ, хушксолиҳо, фаромадани тарма, лағжиши замин, сангрзӣ ва шамолҳои таҳрибовар пайваста сурат гирифта, ҳаёти иҷтимоӣ ва иқтисодиро ҳалалдор, хонаҳову иншоотро хароб ва заминҳоро фарсуда месозанд. Селҳои аҳёнан, аммо харобиовари кӯлҳои аз обҳои пиряхҳои кӯҳсори Помир муваққатан бунёдшуда ба таври ногаҳонӣ сар мезананд (селу обхезӣ аз кӯлҳои пиряхҳо). Дар талу теппаҳо, водиҳо ва поёноби дарёҳои минтақаи шарқии Хатлон, хушксолӣ бо сабаби боришоти ками барф ба амал меояд. Фаромадани ярчу сел бошад бо сабаби боришоти шадид дар фасли баҳор буда, ҳар сол рух медиҳад. Чунин ҳодисаҳо ба таври пайваста заминкушторҳо ва иншоотро хароб ва ҳато талафоти ҷонири ба миён меоранд. Таҳқиқотҳои ба наздикӣ гузаронидашуда нишон медиҳанд, ки баландшавии пешбинишавандаи ҳарорат то 2 дараҷа селсия то соли 2050 ба обшавии пиряхҳо ва зуд об шудани барф нитиҷа хоҳад шуд. Авҷи обшавии пиряхҳо ва барфҳо, ки дар ҳоли ҳозир дар охири фасли баҳор ва аввали тобистон ба амал меояд, шояд тағйир ёбад ва ин режим дар охири зимистон ва аввали фасли баҳор сурат гирад. Чунин тағйирёбӣ ба амалҳои кишоварзӣ ва мудирияти захираҳои об таъсири назаррас дорад, зеро он дар мавсими парвариши зироат ба норасоии калони об оварда мерасонад. Афзоиши ҳатароти офатҳо, ба монанди обхезии харобиовар бо сабаби раҳна шудани кӯлҳои пирях, носубот шудани нишебҳои кӯҳҳо ва ҳодисаҳои зиёди заминлағжӣ ба хисороти афзудаи иқтисодӣ ва ҳатарот ба аҳоли натиҷа шуда, қобилияти аҳолии маҳаллаҳои ҳавзаи дарёи Панҷро барои берун омадан аз камбизоатӣ коҳиш медиҳад. Ин таъсири манфӣ бо афзоиши талабот ба об, бо сабаби эвапотранспиратсия ва ба 25% зиёдшавии аҳоли то соли 2050, вазнинтар мегардад. Иншоотҳои обрасонӣ дар ҳавзаи дарёи Панҷ таъмирталаб мебошанд. Системаҳои обёрӣ ва муҳофизат аз селу обхезӣ ба таъмири бунёди ниёз доранд. Оби бехатари ошомиданӣ бошад, дар бисёр ҳолатҳо дастрас нест. Зарфиятҳои банақшаگیرӣ ва таъмири ниғаҳдорӣ дар сатҳи ҷамоатҳо ва маҳаллаҳо ниҳоят заиф аст. Захираҳои молиявӣ барои банақшагирии рушди зербахш ва истифодабариву ниғаҳдорӣ вучуд надоранд. Муассисаҳои миллӣ ва маҳаллӣ заиф буда, малакаву маҳаратҳои идоракунӣ ҳатароти тағйири иқлимиро надоранд. Илова бар ин, ҳавзаи дарёи Панҷ бо сабаби афзоиш ёфтани сатҳи муҳочирати мардон ва ғолибан ба зиммаи занон вогузор шудани сарвари хонаводаҳо, бо душвориҳои махсуси рушд рӯ ба рӯ аст. Монеаҳои асосии муқовимат ба иқлим адами маълумот доир ба таъсири тағйирёбии иқлим ба захираҳои об, дастрасии маҳдуди захираҳои

молиявӣ барои чорӣ сохтани таҷрибаҳои тобоварӣ, вучуд надоштани механизмҳои бартарафсозии хатарот ва ҷалбшавии маҳдуди занон дар тасмимгириро дар бар мегиранд. Бо сабаби ба таври баланд таҳти таъсирот қарор доштан ва дорои тавонмандии маҳдуд будан барои пешбинӣ ва идора кардани хатароти тағйирёбии иқлим, Тоҷикистон баҳрабардори Барномаи озмоишии Муқовимат ба иқлим мебошад, ки он барномаи чандҷониба буда аз тарафи Хазинаи стратегии иқлим (SCF) маблағгузори мешавад. Ҳадафи он нишон додани тарзҳои баланд бардоштани муқовимат ба иқлим дар кишварҳои рӯ ба тараққӣ аст. Тобовар намудани маҳаллаҳои ҳавзаи дарёи Панҷ ба иқлим аз ҷониби тарафҳои манфиатдор дар машваратҳои густурда, ки Ҳукумати Тоҷикистон дар шарикӣ бо БОР, Бонки ҷаҳонӣ, Бонки аврупоии таҷдид ва рушд аз соли 2009 инҷониб баргузор менамоянд, дар марҳалаи аввали Барномаи озмоишии муқовимат ба иқлим ҳамчун авлавият дохил карда шудааст. Авлавиятҳои муайяншуда ниёзхоро барои ҳамроҳсозии беҳтар ва муносибати стратегиро дар робита бо идоракунии захираҳои об дар ҳавзаи дарёи Панҷ дар бар мегирад, аз ҷумла

- (i) дастрасии беҳгашта ба захираҳои об тавассути иншоотҳои обёрикунии ба иқлим устувор, захбурҳо, таъминот ва захирасозии об;
- (ii) тобоварии афзуда ба ҳодисаҳои иқлими экстремалӣ ба воситаи иншооти муҳофизат аз селоб, системаҳои огоҳии пешакӣ ва механизмҳои бартарафсозии хатарот;

Иншооти муҳофизат аз селу обхезӣ дар 10 ҷамоат устувор аст. Системаҳои обёрӣ ба иқлим дар 8 ҷамоат мутобиқанд.

Ҳадамоти машваратӣ

Лоиҳа барои таъмин намудани амалигардонии лоиҳа дар мувофиқати пурра бо қоидаҳо ва талаботи амалиётҳои БОР роҷеъ ба идоракунии молиявӣ, азхудкунии маблағҳо, тартиботи харид, ҳифозати иҷтимоӣ ва экологӣ, истифодабарӣ ва таъмиру нигоҳдорӣ, пуштибонӣ ва кӯмаки идоракуниро пешниҳод хоҳад кард. Як гурӯҳи мушовирони байналмилалӣ ва миллӣ аз ҷониби муассисаҳои иҷроия дар рафти амалигардонии лоиҳа барои таъмин намудани кӯмаки идоракунӣ ҷалб хоҳад шуд. Як дастаи мушовирони байналмилалӣ ва миллӣ аз созмонҳои ғайридавлатӣ (СҒД) аз ҷониби муассисаҳои иҷроия барои баргузор намудани корҳои марбут ба тақмили тавонмандии ҷиҳати расидан ба натиҷаҳо ҷалб хоҳад шуд. Ҳамаи мушовирон ва СҒД тибқи Дастурамали БОР оид ба истифодаи Мушовирон

(тахрир аз с.2010, чун ба таври давравӣ таҳрир карда мешавад) ба кор гирифта мешаванд. Барои кӯмак намудан ба МИЛ таҳти ВМЗО, тахминан 229 нафар-моҳҳо хадамоти машваратӣ дархост карда мешавад (31 нафар-моҳҳо байналмилалӣ, аз ҷумла 5 нафар-моҳҳо аз СҒД; 198 нафар-моҳҳо миллӣ, аз ҷумла 116 нафар-моҳҳо аз СҒД) барои (i) мусоидат намудан ба мудирият ва амалигардонӣ, (ii) тақвият додани зарфиятҳои институтсионалӣ ва амалиётии муассисаи иҷроия, (iii) тақвияти тавонмандиҳои гурӯҳҳои маҳаллаҳо. Хадамоти машваратӣ аз ҷониби ширкатҳои машваратии байналмилалӣ, миллӣ ва СҒД пешниҳод хоҳад шуд.